սփոփ ես կրքին երեկ մեր սան խնտ, բայց ես սրտէն անձկ եմ իմ պատրաստութիւնս. մեզ մէջս քուննալը պատրաստ լցուած հրացաններ, Ես սարսափելի տարօրէր անցկացայ մութեամբ. Ես պատրաստ էի կռուելու գոհերս, միայն թէ փա-խչելով գերութիւն իմ մտքերի. բայց իմ քանիքնի իմաս նոյում էին, մնան այլ տեսա-ութ ալ իմ. Հնար չկար և եթէ փորձեմ էլ խափել սովորքը, թեպէտ փորձ էի հաւատել նորան փամփուշտ որին նա պէտք է հետազօտէր. Յուսահատութիւնը տառապեցա ուժի, երբ որ տեսայ որ ալի չեմ կարող անել և ես խաղ էր հայրենիքիս վերայ մէջ բան առնել մահ տեսնե-լին և իմ սարսափ սան քնացքին. Իմ անհոգութեան լցուած էր յուսահատութեան մտա. Ես յուսամ էի թէպէտ թաղում էին շիրիմին, թէպէտ մեռ էին գալիս սան չար կողմից ծառաներ՝ և չփչխկալում էին հրացաններով, Մէկը նորանից խանփուկ յու-սահատութեան սառցին, ու ես լսէի սուլիչ ու ճախ-մաների ձայնը. Իմ վերայ սակայն սառ քրտինքը. Ես սառ վիշխը այսինք էի առնում իմ խեղճ Յու-սաւի ազատութեան համար.

Մի րոպէ որ էլ գետ պաշտպանում էին սանդր կողմիններից. Ձեմ կարող ձեզ նկարագրել այն դժուարութիւնը, յորում ես գտնուում էի. ես պէտք է ծածկէի իմ զգացմունքներս ու որ նոքա չէր հաս-կանում, բարբերեան սարսափներով և գնդամա-նով էին խառնում այն սարսափելի վերայ որին ես սասափ սփռում էի. Դեռ յուսահատ իմ ծնողքս երեւցիթով էլ այնպէս չէին փախնում վիշխութ պաշտպաններն էլ այնքան խիստ չէին, և յետոյ բարբարոսին զարդերին. Բայց ես էի չկարողացայ հանգստանալ. Միայն որ իմ սիրտս մտքերս կարող է բանալ ու ազատել, թէ սառսի սանդրում էր և սան սեղան երբ որ ես պար-կում էի բոլոր, աչքերս էի փակում չեմ խել սր-տիս թէ ծանր ձայնը. Մէկ վիշխը թէ երեկոյ որ մէկը յանկում է յուսահատ. ես վեր կացայ անկողնիցս և յուսահատ լցուած սառցին ձմեռային իմ մտքերս Որպէս նկարագրեմ ձեզ այն, թէ որ ես զգում էի այն միջոցին. ուրախութիւնս, որ նորան տեսնում եմ և երկիւղս՝ որ չլինի թէ նո-րան բռնեն և սպանեն, փոխփոխուի փոխոխում՝ էին սիրտս. Նամակ բաց արի յուսամուտ. նա մեծնեց թէ թախծը, որ ես սրտէս փարատէր նորա քնքուշ փափկութիւններ մտա բերերին իմ անտառի անցկացած բարբառը և ան-հոգ քնարը. Ես մէկ յանկացայ վերադառնալ տեսարէ, բայց սէրը գեղի իմ Յուսաւս երկիւղ-ներս և քայլերս յաղթեցին այդ յանկութեանս. Ես այն ժամանակը սառն և մէկ սարսափած էի և հաւատում էի սրտէն իմ Արմատութեան Զօրքերով, որ ես շատ սիրում էի իմ խեղճ Յու-սաւին, այնու ամենայնիւ հաւատում էի գաղտ-գաղտութիւնը մտքի և կողմիններին մէջ, Նորան փափկելով ես աշխարհի զուտ սառ նշաններով որ նա հետամուտ նա կարծես թէ հաւատաց ինձ, կայծակի արդարութեան փախուստ ու հետապնդ-ութիւն.

Այդ ժամանակից իմ բարի Յուսաւն ամեն գի-շեր գալիս էր ինձ տեսնելու, և երկար ժամանակ մեր տեսութիւնը լինում էր սառնի սրտերի. Սոփեստարար ես սրտում էի նորա գաղտնքին. իմ սար աչքերս հեռուից ծածկում էին նորան քնքուշ մեթեր վիշխուածը, և ես սառելով բաց էի անում յուսամուտը նրաժեշտ բռնեւ սառնում էր եւ ժամանակը Յուսաւն գգուշութեան բաց էր անում յուսամուտը, որը ես երբէք չէի փակում, մեկնում էր ինձ թեւերը և գուրգուրե-նում էր. Աւաղ, իմ սիրտս չարաչարուելից այն սարսափելի անցքը, որը պէտք է գրաւէր մեր տեսութիւնները.

(Մնացեալը յառաջիկայ.)

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՄԵԾԱԼԻ ՈՍԿԻ.

"Ո՛վ է որոց բրխտանելից սուր առնոյ ի վերայ մահուց, այլ յաղթեն Հրէայք, և կեցուցին Եղիսաբեթ"

Մովսէս.

Անցեալ այն իրր յուսաւորեալ մահփիլ բարե-կամս մէկը Հանգիստեան ինձ, յանկարծ սփոփ

ցեղնէր՝ որ ո՛չ մեռել ունին՝ և ոչ նոյն մեռելի ազգական են, նորա ի՛նչ պատճառաւ զատուած ու կածումն.—Նորա էլ բոլկան կնիկներ են, որ ի հաճոյս մարդկան կ'երգեն Հայերէն և Վրացերէն երգեր և Պարսկերէն բայաթիներ, որպէս զի պատիւ ունենան մեռելի տանը ճաշելու. այնպիսիները քանի տարի առաջ երևելի քաղաքներումը վարձքով գնումէին հարուստ ննջեցելու վրայ բայաթի ասելու, և այնպէս երգելով՝ զագաղի հետը գնումէին մինչև ի գերեզման. բայց այժմ՝ կարծեմ՝ թէ անհետացրել են. Վրաստի գաւառթեան արժանաւոր են Հայաստանի մի քանի քաղաքների, կամ՝ գիւղերի կանայք, որոնք թէպէտ կ'ուլան, կ'ողբան, բայց համեստօրէն առանց մի ձայն հանելու. մեղմաբար մրմնջում՝ և մռմնջում՝ են, և այն առանձին ժամանակ, ոչ թէ բարկանալու ժողովրդոց ներկայութեան և ժամերգութեան միջոցումը.—Բայց գիտէ՞ք հայր, որ շատ անգամ՝ քահանայքն փոխանակ այնպիսի անտեղի սովորութեանց դէմ առնելու՝ էլ աւելի սաստկացնումեն մեռելի վրայի լաց ու ողբը. զի մեռելի սովորական կարգը կատարելէց յետոյ՝ սկսումեն Պարսկական՝ կամ՝ անճոնի եղանակներով գանձ ասել ,,, Այսօր եհաս հրաման արարչին . . . , կամ՝ Նա գիտ գրի հաղար տարու . . . , և կամ՝ Ով քահանայք և վարդապետք,, եկ՛ն եկ՛ն*). յետոյ սկսում՝ են սուգ և կանայք անճոռնի ձայներով, այլանդակ դէմքերով, այլևայլ խօսքերով զառալ ու ողբալ, և եկեղեցին թնդացնել, որ բանիմաց մարդկանց զզուանք կը պատճառէ, և միանգամայն մեր Հայկական եկեղեցւոյն անպատուութիւն կը բերէ.—Ի՞նչպէս անեն խղճալի քահանայք. մեռելի տէրերն են խնդրում՝, որ իրանք էլ լան ու ողբան՝ իբր թէ սրտերը փոքր ինչ հովանալու և մխիթարուելու համար.—Կարծեմ՝ թէ մի քանի Շահի փող շահուելու նպատակով են Գանձ ասում. զի ասել տաղները մեռելի վրայ փող են գծում. բայց քահանայք ուրիշ միջոցներով կարող են նոյա մխիթարել եկեղեցւոյ պատիւը չը զոհելով իրանց շահախնդրութեան.—Բարեկա՛մ, դուք իբր թէ Ուղղափառ լուսաւորչեան Հայկազեան երիտասարդներդ՝ եկեղեցւոյ իրաւանց իբր պաշտպան հանդիսանալով՝ սկսումէք որ և իսկ աստիճանի Հայոց եկեղեցականներին անսանձ լեզուով պարզամիտ ժողովրդոց առջևը բամբասել և պախարակել ընհանուր կերպով. բայց այս առարկայի վրայօք ուրիշ ժամանակ կը խօսումիք ձեզ հետ և կը խօսինք. առ այժմ՝ շարունակելի մեր խօսքի ընթացքը. ուրեմն ի՞նչ միջոցներով կարող ենք վերացնել այս վատթար և անտեղի սովորութիւնը մեր Ազգի միջիցը.—Պատրաստ եմ՝ հայր՝ ձեզ հետ որև իցէ առարկայի վրայօք միշտ խօսելու. բայց այս անվայել սուգի դէմ առնելու համար՝ հարկաւ ձեզ յայտնի է, մեր Սրբազան Հայրապետ ՄԵԾՆ Ներսէսը նզովքով անհետացրուց Հայաստանից այսպիսի՝ հեթանոսական կոծումները. ուրեմն դուք էլ կարող էք վերացնել քարոզելով, խրատելով, յանդիմանելով, թէ հրապարակաւ՝ եթէ առանձնապէս. տարակոյս չկայ՝ որ կամաց կամաց անհետանայ՝ և պարկեշտութիւն տիրէ մեր եկեղեցւոյ մէջը՝ այնպիսի միջոցներումը. և եթէ ձեր խօսքը ազդեցութիւն չունենայ, կարող էք գրել Արարատ Ամսագրոյ Խմբագրութեան, կարելի է մի անկիւն շնորհէ այս մեր խօսակցութեանց. դորա համար տարակոյս չունիմ: բայց ի՞նչ օգուտ, երբ որ մեր կենդանի բարբառը ազդեցութիւն չունի (ձեր շնորհիւ)՝ գրաւոր խօսքերն ի՞նչ ազդեցութիւն պէտք է ունենայ.—Գիտէք հայր, զի Արարատը հազարաւոր բաժանորդներ ունի, ամէնքն էլ երբ կարդան՝ հարկաւ չը կարդացողներին էլ կը հաղորդեն, և այն ժամանակ ամէնքն էլ իրանց ընտանեաց կը սաստեն՝ որ էլ այնպիսի այլանդակ կերպով չլան և չողբան.—Ուրեմն գրեցէ՛ք մեր առնեմ՝ գրեմ՝. բայց պարոն, մի բան մոռացանք խօսելու. հապա այն՝ որ ներսանց և դրսանց զարդարուն նոր շինել տրուած պատուական գաղաղին մէջը թանկագին զգեստներով և այլն շարերով հագուած մեռելը դնումեն, և նորա անշունչ և ցուրտ մարմնոյ դէմքը և ձեռքը յաճախ համբուրում՝, և երեսին մօտիկ տալով իբր կենդանի մարդու հետը խօսումեն, և չափից ա-

(*) Վ.ՀԳ. Կաթողիկոսը արգելած է այնպիսի գանձեր երգել, սակայն և նորատիպ Մաշտոցի մէջէն վերցուած.

Ծ. Խմբ.

ւելի շռայլաբար ծախքեր անխնայաբար ի զուր անց մնացեալն (փոխանակ կարօտելոց, և աղքատաց առատօրէն բաշխելու). Նորա համար էր մի բան հարկաւոր չէ՞ գրել.—Այո, թէպէտ արժան է գրել, բայց թողունք, ուրիշ պատեհ ժամանակ զայս վերայ կխօսինք.—Վայ թէ փառաւոր փողոտր մարդիկ մեզ քարկոծեն.—Դուք երկիւղ մի կրէք. ես ձեր փոխանակ կը լինիմ՝ Մարտիրոս, բայց այժմ այս խօսուածքներս գրելով՝ եղեր Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ խրատից ճատագով, Նորա Ս. օրինաց նախանձախնդիր, և մեր սիրելի Ազգին անձանուէր

Մելքոն Քահանայ Փափազեանց

Ի Վ. Աէկալէա

ՉԱՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Խորհուրդ նենգաւոր չարին մնաց
Ծնունդ է, ու մերթ յեդեմ՝
Պարտեաց զնուայ, թէ հում յայգ տունկ
Լեր, լեր Աստուած զեմ՝ առ զեմ.

Չէ նա Աստուած, թող թէ կորոյս
Կեանս անմահ երկնային.
Եւ ո՞ արգեօք չանկաւ ի ցաւս
Որ զհեա խաղաց այդ չարին.

Դա մահաբեր թոյն է նորին՝
Զօր զաղտ թափեաց ի մեր սիրտ.
Դժոխք և եթ կիզուն զգա,
Հար լափեալ բոցախիտ.

Զի՞ տարածեալ յայդ, զերդ ի հուր,
Ո՛վ մարդ անզօր մահացու,
Մերժեա մերժեա զդա ի քէն,
Զի քեզ չէ հաւասին կենսատու.

Կիրք քինահան հան ի սրտէ,
Սիրով միայն կայ աշխարհ.
Եւ չարաքերծն ի քո խորհուրդ
Ունիք ընդ բազդ մի՛ խիթար.

Ի գլխերի թէ խոկայեր
Անձնի մի զգր կորակոր.
Զի՞նչ, չար կալար, ազէ՞, ցո՛յց ինձ,
Վատթարացն անձնքար.

Ա՛ռ ինչ յերկնից երեք Յիսուս
ԶԱւետարան և սուրբ սէր,
Խաղաղ սիրել զամենեսեան՝
Թէ կոչեսցէք մեր զ ընկեր.

Այլ քեզ գիտե՞ս, այսպէս ժարթք.
Զարին անօթ զոլ ընտիր.
Տարտարոսին սուզի ի վէհ
Եւ անփոխան անդ այրիլ.

Երկնից ցասման շանթից ընդ փոյթ
Դարձցիս անշուշտ նշաւակ.
Զի ի քեն Տէր, սէր անպղտոր
Խնդրէ ո՞հ, սէր միայնակ.

Առաքել Աւագ Սարկ. Մ. Փինայեանց

Ի Շամախի

ԱԶԴԱՐԱՐ Ն

ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑ

Ի ՀԱՄԶԱՃԻՄԱՆ

Աշխարհագրագրոյս Հ. Կառավարութեան անդամ և Անմագրոյս բարեգան Գործակալ Ռուստմնանէր և Ազգասէր Յովսէփ Աւագ քահանայ Կատանեանց անխոնջ ջանիւքն Համզաչիման գեղջ Հոգևոր դպրոցը ուելի եւս բարեկարգ և արդիւնաւոր յարգարելոյ և հաստատելոյ համար՝ անդ ուրեմն մերազնեայ ժողովրդեան ընտրութեամբ և Նայի Քահանայ Տէր Ներսէսեանի Վերատեսչութեան ներքև չորս անձինք նորէ բաղկացեալ մի Հոգաբարձութիւն կազմելով առաջարկեց ի հաստատութիւն, որպէս զի նորա աշխատովն և խնամոքն անդ ուրեմն մերձակայ գիւղօրէից Հայ մանկունքն զաստիարակութեան և մշակման սախ յառաջադիմութեան զգոյշ յառաջացնելով.

Վ. ԵՀ. Կաթողիկոս հաճեցաւ Օրհնութեան կոնդակաւ հաստատել նոյն Հոգաբարձութիւնը, որոյ